

Amb el suport de la

Sant Jordi 2023

5 cases ^{amb} història 2

Sant Vicenç de Montalt

Lluís Grau
Pau Salvat
David Pons
Jordi Sellarés
Xavier Torrentó
Maria Rosa Grau
Núria Gifra
Joan Buch

PRESENTACIÓ

Un any més, i ja en van dos, teniu entre les vostres mans un llibre que és el compendi de tot l'esforç i il·lusió per tirar endavant amb aquest projecte d'investigació, recopilació i difusió de la nostra història, cultura i patrimoni comuns.

Amb aquest nou volum hem volgut fer zoom sobre cinc cases pairals de Sant Vicenç de Montalt per anar a trobar cinc llinatges amb història pròpia. Famílies i persones que, amb la seva empremta i vivències, han anat modulant el nostre poble. La visió de conjunt que proporciona aquest llibre articula un nou tot, una nova mirada sobre Sant Vicenç, que és un poble viu, en constant evolució, i la seva història l'escriuen cada dia els seus veïns i veïnes.

Cada poble és un reflex de la seva identitat, forjada en el temps gràcies a l'esforç i la implicació de la gent que en forma part. Un poble és justament això, la col·lectivitat, la suma de la seva gent. Perquè, sense les persones, el poble no existeix, no té sentit. Per això, Sant Vicenç és i seguirà sent a través de la grandesa de la seva gent. Tots nosaltres fem Sant Vicenç. És això el que ens fa diferents i ens fa forts. El que ens permet confiar en les nostres possibilitats i aportar el millor de nosaltres mateixos. Reivindiquem l'orgull de ser el que som, la nostra identitat, la nostra cultura i la nostra singularitat com a poble.

I, precisament, aquest llibre ens apropa a la nostra història comuna i contribueix a la promoció i la difusió d'un sentiment de pertinença a la nostra vila. Estimem Sant Vicenç i, per estimar-lo així, procurem conèixer-lo plenament. Estimant-lo, procurem el seu progrés en tots els àmbits; cultural, esportiu, econòmic o social.

És per això que és un orgull presentar aquest llibre i us convido a fer un doble viatge. Deixeu-vos sorprendre per aquestes pàgines i, si podeu, passegeu pel poble, busqueu les cinc cases pairals i admireu-les. Són el nostre passat i el nostre present; hi tenim vincles emocionals i no els podem perdre.

No vull acabar sense agrair la tasca de tots els implicats en aquest projecte, ja que sense ells no es podria dur a terme. A tots, moltes gràcies!

Víctor Llasera i Alsina
Alcalde de Sant Vicenç de Montalt

Primera edició abril 2023

Edita Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt

© d'aquesta edició Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt

© del text els respectius autors, 2023

© de les fotografies i il·lustracions els autors, 2023

Maquetació i impressió La Impremta d'Argentona
Dr. Samsó, 39 - 08310 Argentona - Tel 93 756 07 20

Dipòsit legal: [B 7503-2022](#)

UNES QUANTES CASES MÉS, IGUALMENT AMB ENCANT, A SANT VICENÇ DE MONTALT

Si el 2022 va sortir un llibret explicant les històries de cinc cases destacables de Sant Vicenç de Montalt pel seu paper durant la Guerra Civil Espanyola, ara disposem d'un nou volum amb cinc cases més del poble. Cinc cases destacades al llarg de la Història amb majúscules. Ho són perquè, al marge que tinguin les arrels en les trames locals de cognoms centenaris que donen nom a finques, masies o carrers, a les històries d'aquestes cases que podreu llegir a continuació hi intervenen reis, generals o alcaldes que han protagonitzat fites globals, espanyoles o europees. El llibret del 2022 tenia com a objecte d'estudi les següents cinc cases: Villa Blanca, Can Badia, Can Garí, Can Pellicer i Can Valls. Aquest segon volum, de caràcter divulgatiu, s'ha centrat en cinc mansions que també tenen històries per explicar. Són Can Missé, Can Mora (de Dalt i de Baix), Can Saurí, Can Mir i Can Milans del Bosch.

En les explicacions sobre fets i persones que han passat per aquestes cinc edificacions hi sortiran llargs arbres genealògics. Tot plegat ens servirà per veure la persistència de les famílies a mantenir un vincle amb el municipi —que primer s'independitza i després canvia de nom—, un terreny fèrtil que encara ho serà més quan hi hagi més aigua. Sant Vicenç va arribar fins al punt de tenir una aigua mineral pròpia i una patata molt apreciada a l'exterior. L'aigua s'obtenia de pous i mines escampats per tot el terme, però en plena Guerra Civil, l'alcalde Brunet va aconseguir canalitzar-la i portar-la al nucli del municipi. Aquest mateix alcalde par-

ticiparà després en el negoci de la patata amb el seu amic Matutano, molt poc temps. Que el poble, durant la Guerra Civil, passés de dir-se de Llavaneres a Montalt també està relacionat amb la necessitat de singularitzar l'aigua local. Aquesta conducció de l'aigua és, de fet, el vincle entre els dos llibrets, perquè a la tardor de 1938, la cerimònia d'inauguració de les obres de canalització reuneix el cos diplomàtic i consular al poble.

Els autors d'aquest treball col·lectiu són en bona part els mateixos del volum anterior: Pau Salvat, Lluís i Rosa Grau, Xavier Torrentó, David Pons Comas i Jordi Sellarés, a més de Joan Buch amb les fotografies i Núria Gifra amb les il·lustracions, sempre sota la direcció extraordinària de l'Antònia Caño —encara que, modestament, no hi vol aparèixer, quan ella és l'ànima del projecte i ha estructurat, seguit i revisat els diferents textos en circumstàncies personals extremes—. També hem comptat amb l'ajuda i el suport de l'Ajuntament de Sant Vicenç de Montalt, que és qui empara l'edició del llibre.

El propòsit que ha guiat els autors dels diferents capítols és sempre el mateix: descobrir petits tresors que estan a la vista de tothom, però que potser ningú valora especialment i que sovint es donen per descomptats. Petits tresors que són d'una rellevància certa. Segur que més d'un lector s'emportarà alguna sorpresa en llegir les pàgines que segueixen, o entrant a les eines digitals que permeten ampliar els coneixements. El pas-

sat no es veu, però hi és en els detalls que en queden. Les pedres i les estructures d'aquestes cases ens poden dir moltes coses. Aquest llibret només busca despertar l'interès per unes històries que són aquí mateix, esperant ser descobertes.

En tot monument el passat s'hi va recollint en estrats. Sobre uns fonaments enterrats però imprescindibles, hi ha unes bases que aguanten un cos, que després servirà de suport a cadascuna de les capes d'història de la construcció. Cadascuna d'aquestes fases amb els detalls de la seva època, l'estil artístic del moment, els senyals de guerres, períodes esplendorosos o crisis. Això val tant per a catedrals com per a palaus, i val per a cadascuna de les cases pairals de què s'ocupa aquest volum. Hem provat de sintetitzar les fites que puntuen al llarg dels segles la història de cada casa i que permeten explicar què hi trobem ara. Per tant, en aquesta publicació l'angle és molt més ampli que no pas en l'anterior, i s'hi cobreixen centenars d'anys. Hi surten moltes persones i s'hi descobreixen els parentius laberíntics de famílies que es remunten de vegades a poc després de la Reconquesta.

Les cases són la llar de la família. Les llars són el lloc —a la cuina, com a mínim— on es mantenia el foc, i s'hi feia el menjar: on hi ha el caliu, on el nucli dur familiar està còmode. Ja era així en temps dels romans. D'aquí que algun filòsof hagi establert que el nucli gravitacional de la família es la llar de foc de la casa. Ca-

dascuna de les cases d'aquesta obra té una llar de foc. Cada casa és necessària per explicar el llarg passat dels cognoms familiars que han poblat, i encara poblen, la vida social de Sant Vicenç de Montalt.

Tenim doncs els quatre elements clàssics. Foc, aigua, terra (perquè les patates són subterrànies) i l'aire del Maresme. Perquè l'acumulació de generacions en un mateix lloc que es fa present en aquest llibre també per la magnífica climatologia del poble. En paraules de la publicitat de l'aigua termal d'una de les cases, el poble és un paradís per *“[s]u temperatura benigna, su aire seco, su límpida atmósfera y la intensidad de su radiación solar... en la estación invernal. Sus deliciosas temperaturas en verano, debidas a su altitud moderada, a las brisas tónicas y yoduradas y a los puros y aromatisados aires procedentes de las sierras del Montseny, Montnegre y Mont Alt...”*.

En aquest lloc privilegiat, encantador, hi ha molt per descobrir. Totes les finques tenen uns trets comuns: una arquitectura exuberant, explotació agrícola que millora amb l'ús de l'aigua, continuïtat, arrelament, persistència. Aquest llibret només indica algunes pistes per trobar cinc punts amb un encant especial. Confiam que els lectors s'aventurin a seguir la recerca.

Jordi Sellarés Serra

CAN MORA

DUES CASES I UN MARQUESAT

De fet, en aquest capítol corresponent a Can Mora parlarem de dues cases que, per raons històriques, pertanyen a la nissaga dels Mora, un dels cognoms més arrelats a Sant Vicenç. La primera, Can Mora de Dalt, està situada a la part alta del poble, separada del nucli

urbà. La segona, que va arrencar amb la unió matrimonial entre l'hereu de Can Mora i la pubilla de Can Boet, és Can Mora de Baix, al carrer Major.

També resumirem la història del marquesat de Casa Riera, estretament vinculat amb la família Mora.

Can Mora de Dalt. Fotografia de Joan Buch.

CAN MORA DE DALT

Bonet la defineix al seu llibre *Les masies del Maresme*: “La casa, per la seva arquitectura, es podria datar del segle XVIII; a la llinda del portal de la dreta, que pertany a la capella, hi ha gravat l’any 1725”.

En aquest punt, la família Mora creu que s’ha de matissar que a Can Mora s’hi ha viscut des de fa dinou generacions. La data de 1725 és de quan es van fer ampliacions i es van afegir la torre o els arcs dels dormitoris. És a dir que, en origen, la casa és molt anterior a la data de 1725; té la teulada en dos vessants i el frontó a la façana lateral.

El portal és d’arc rebaixat. Els carreus de pedra granítica de les obertures i dels angles de la casa demostren la qualitat de la construcció. D’acord amb la moda, té dos balcons a la primera planta. El conjunt de l’edifici té cinc cossos: els tres principals són els que pertanyen a la distribució típica de la masia: el de l’esquerra és una dependència de treball, i el de la dreta, amb el celler i altres locals corresponents. (Bonet)

L’escala, al cos central, no té el traçat tradicional, sinó el que correspon a la coneguda casa senyorial, i puja fins al pis de golfes, que ocupa quatre cossos. (Bonet)

El cos de la part de la dreta té una planta més, que caracteritza l’aspecte de torre que completa el casal... El cos independent de la dreta tanca el pati i arriba al portal, que, com ja s’ha dit, també és tanca del cantó esquerre i deixa a migdia un jardinet que aprofita la posició més enlairada en què queda la casa. (Bonet)

Aquesta casa va ser finca agrícola fins a finals de 1990. S’hi conreaven tubèrculs, hortalisses, fruits de tempo-

Exterior de Can Mora de Dalt. Fotografia de Joan Buch..

rada, patates, tomàquets, escarxofes, pèsols i els coneguts maduixots del Maresme. També s’hi van criar vedells, i van arribar a haver-n’hi cinc-cents entre els diferents estables de la propietat.

L’any 2008, el seu propietari, Joaquim Mora i Albareda, en va canviar l’ús a hotel d’alta qualitat, per fer-hi celebracions i convencions. Tots els elements importants han estat preservats, alhora que la casa té totes les prestacions d’un hotel.

Aquesta restauració la van fer Joaquim Mora i la seva filla Sandra amb l’arquitecte de Constru-Buch. La decoració la va fer Imma Mora Boguñá, que també va gestionar l’hotel fins al 2020.

CAN MORA DE BAIX

Carrer Major, núm. 20

Can Mora de Baix. Fotografia de Joan Buch.

Situada al bell mig del poble, té una entrada enjardinada i, a la part lateral i posterior, una altra entrada des de la riera, per on és possible l'accés de cotxes, a un nivell inferior.

Com s'ha dit abans, un hereu Mora va prendre per muller una pubilla Boet. L'hereu era Pere Mora i Antich (Sant Vicenç, 1745-1793) i la pubilla era Antònia Boet i Morera (Sant Vicenç, 1743-1793). D'ençà del seu casament, l'edifici del carrer Major va passar a ser la casa central dels Mora, que mantenien també la masia de dalt.

A la pedra de la finestra de la planta baixa de la masia hi ha un vedell esculpit, que representa el nom dels Boet.

Can Mora de Baix és actualment la residència de la família Mora. El 1990 es van restaurar la façana i el pati, tal com consta al rellotge de sol. L'antic celler va ser transformat en un saló i es van reforçar les bigues de fusta amb bigues de ferro en paral·lel. Es va guardar un equilibri perfecte entre el respecte a l'arquitectura

Finestra amb el detall de Boet. Fotografia de Joan Buch.

original i la tècnica d'avui per fer una casa còmoda i habitable i, alhora, respectar el passat.

Joaquim Mora i Albareda, pal de paller familiar, es va involucrar molt en les activitats socials i culturals de Sant Vicenç. Com recalca Antoni Buch i Esteban en el seu llibre *Sant Vicenç de Montalt. Narració Històrica*, les últimes generacions Mora (Joaquim Mora de Caralt, Josep Mora Calvó i Joaquim Mora Albareda) han ajudat el poble i l'església pavimentant carrers, afegint capelles, o amb la mateixa construcció del Delme. Aquestes tres generacions Mora es van ocupar de gestionar les terres pròpies i també les terres de cultiu i les cases dels successius marquesos de Casa Riera.

Els Mora s'han emparentat amb moltes famílies de renom del poble i de la comarca, com són els Boet, ja esmentats, els Missé, els Milans del Bosch, els Riera, els Caralt, etc.

En Joaquim Mora i Albareda, traspassat el 2020, va ser l'últim hereu de Can Mora; fins a arribar a ell, els hereus de generacions successives alternaven els noms de

Can Mora de Baix. Fotografia de Joan Buch.

CAN MORA DE BAIX

Can Mora de Baix. Fotografia de Joan Buch.

Josep de Calasanç i de Joaquim, però aquesta tradició ha quedat interrompuda perquè, en morir ell, la propietat de la casa va passar a la seva filla Imma.

Descripció de la casa segons Bonet:

Té tres cossos perpendiculars a la façana principal, i dos més a la part posterior, dedicats a celler i altres serveis.

És interessant l'obra de pedra granítica d'aquest casal, i cal suposar que la finestra dels Boet tindrà altres elements importants, com són el portal rodó d'onze ovelles i la gran escala granada i amb volta de pedra. La solució d'aquestes voltes fou estudiada per Josep Gelabert, de Ciutat de Mallorca, en la seva obra de l'any 1657. Els balcons de la façana (el principal retalla la clau del portal) són obra posterior, ja del segle XVIII, i de més endavant és la galeria de la façana lateral de ponent.

La cambra de la finestra dels Boet té els murs més gruixuts, cosa que fa intuir que podria haver estat projectada per a construir-hi una torre.

També és interessant el mirador o espiell de l'escala, que imita els estrellats àrabs.

Dels detalls interessants, podem assenyalar la capelleta dels baixos, l'escala de pedra de les golfes i, en general, tots els treballs de fusteria dels sostres i de la teulada.

El celler és tal com correspon a la masia.

Les golfes tanquen els murs d'estructura per recolar les bigues i altres elements de la coberta.

El ràfec de la teulada, de bona mida, que protegeix la façana, conserva els senzills esgrafiats que rodegen les obertures i el rellotge de sol.

El pati del davant, enjardinat, completa l'arranjament de les cases ben conservades.

El barri d'entrada, cobert amb una teulada, protegeix els dos costats i segueix l'estil de la masia.

HISTÒRIA DEL MARQUESAT DE CASA RIERA

Francesc Riera i Guillem (1749-1821) i Anna Rosés de Riera (1756-1830), fundadors de Can Riera, van tenir dos fills, Tomàs-Felip i Rosa.

Tomàs Felip Riera i Rosés va ser el primer marquès (Barcelona, 1790 - París, 1881). Financer, va obtenir de la reina Maria Cristina el títol nobiliari el 1833. També va ser cavaller de l'Ordre de Carles III i diputat a Corts. Es va casar amb Raimunda Gibert i Abril, i no van tenir fills.

Paral·lelament, a Sant Vicenç, Vicenç Mora i Boet es va casar amb Rosa Riera i Rosés (germana del primer

marquès de Casa Riera). El seu fill, Alejandro de Mora i Riera, va ser el segon marquès. Mecenes i filantrop, Alfons XIII li va concedir la grandesa d'Espanya, que és una millora del títol. Va construir una capella adossada a l'església de Sant Vicenç de Montalt i va arreglar carreteres i carrers del poble. Va morir a París el 1915, sense fills.

Gonzalo de Mora i Riera va heretar el títol de marquès a la mort del seu germà Alejandro. S'havia casat el 1894 amb Concepción Fernández del Olmo, que va obtenir el títol pontifici de comtessa de Mora. El seu fill Alejandro de Mora i Fernández, tercer marquès de Casa Riera, va morir sense descendència el 1954. El títol va passar al seu germà Gonzalo de Mora i Fernández, quart marquès de Casa Riera i segon comte de Mora.

Gonzalo de Mora i Fernández es va casar amb Blanca de Aragón y Carrillo de Albornoz, i van ser pares de set fills: Gonzalo de Mora y Aragón (cinquè marquès de Casa Riera), Ana, María de las Nieves, Alejandro, Jaime, Fabiola i Luz. Dos d'aquests fills van ser figures cèlebres: Jaime (1925-1995) perquè era un membre conegut de la jet-set de Madrid i Marbella i va actuar com a actor secundari en moltes pel·lícules, i Fabiola (1928-2014) perquè es va convertir en reina consort de Bèlgica quan es va casar amb el rei Balduí (1960); va ser reina fins a la mort del seu marit (1993).

Gonzalo de Mora y Aragón va ajudar a construir el Delme, l'edifici de la Casa de la Vila i les escoles nacionals. Era propietari de les Sènies i del Pla d'en Boet a Mataró. Es va casar amb María de las Mercedes de Narváez y Coello. Va morir el 2006 i la seva filla, Maria de las Mercedes de Mora y Narváez, nascuda el 1950, és la sisena marquesa de Casa Riera.

ANÈCDOTES RELACIONADES AMB LA REINA FABIOLA

Quan es va anunciar el matrimoni de Fabiola de Mora y Aragón amb el rei Balduí de Bèlgica, la gent del poble va fer una subscripció popular per pagar una mantellina de blonda feta per les dones puntaires de Sant Vicenç de Montalt. Fabiola va estar molt agraïda i ho va escriure en una carta dirigida al poble. Aquest casament, l'origen de Fabiola i la relació amb Sant Vicenç de Montalt van tenir prou ressò a la premsa de l'època.

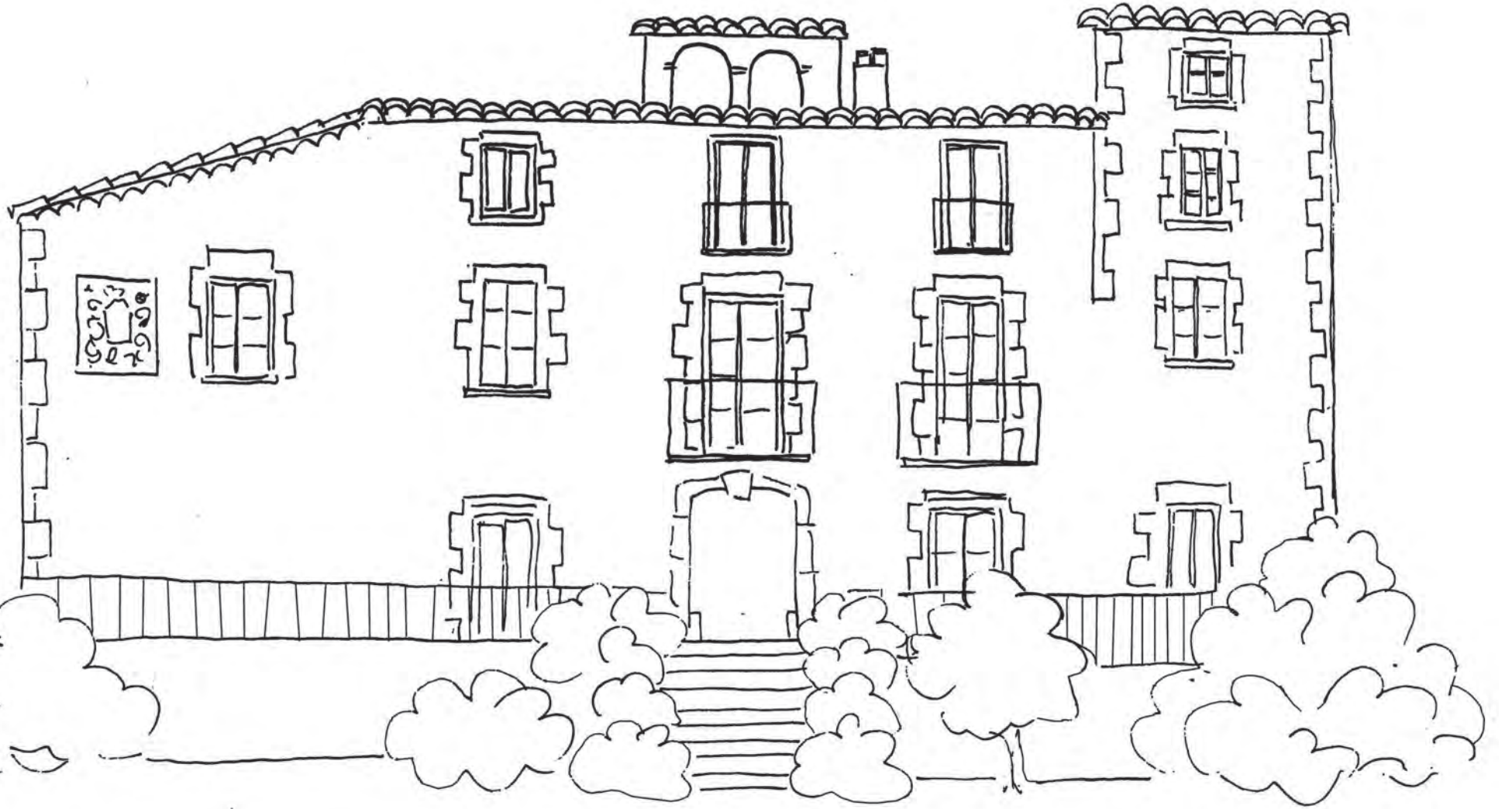

Fabiola de Bèlgica.

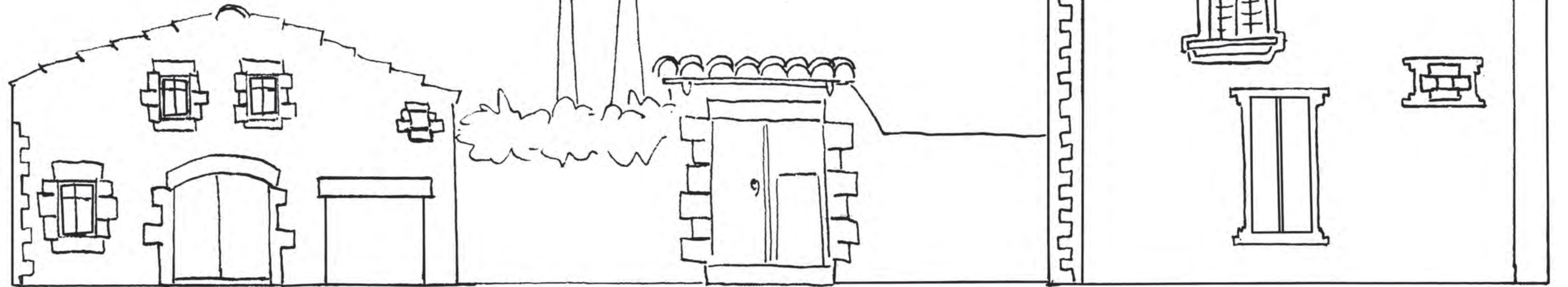
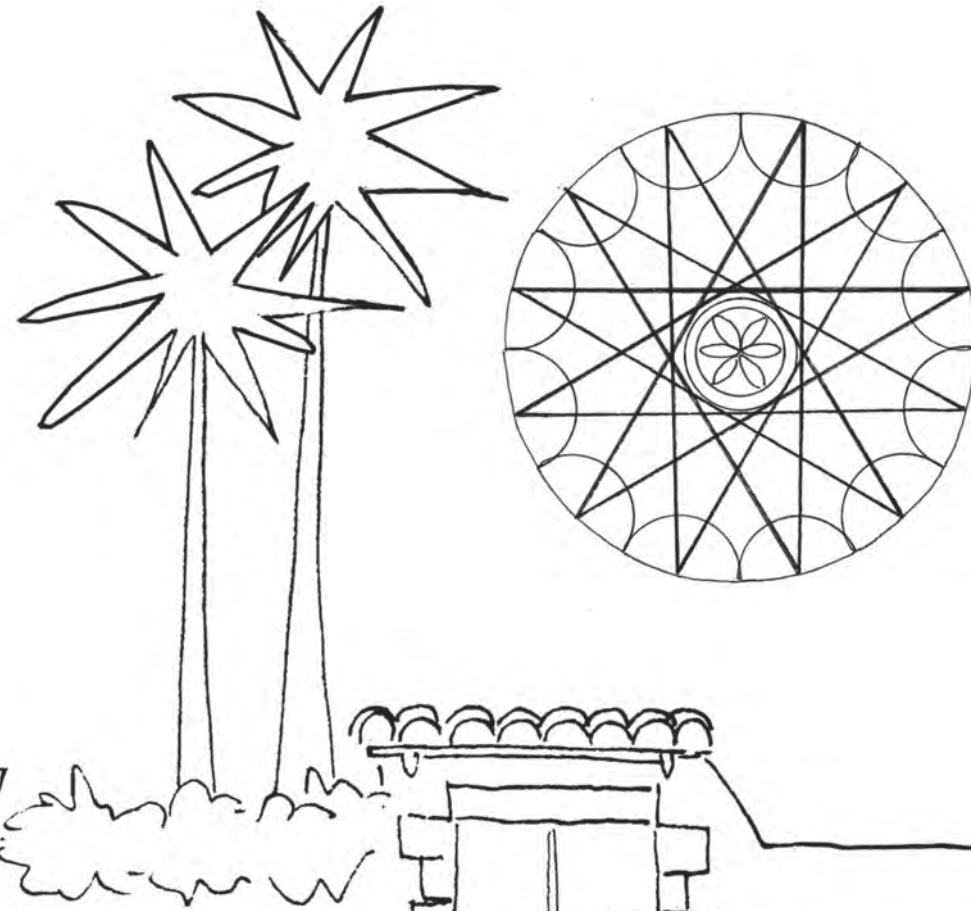
Al casament, el 1960, van ser convidats en Joaquim Mora i Albareda i la seva tieta i cosina de Fabiola, Juliana Mora i Calvó. Com que Juliana patia aerofòbia, van fer els 1.400 km del viatge per carretera —encara no hi havia autopistes ni a Espanya ni a França ni a Bèlgica— en un Citroën Dyane 6. L'estat de les carreteres va fer que fos un viatge bastant heroic. Na Juliana va mantenir sempre una relació molt propera amb la reina Fabiola.

Pau Salvat Vilà

CAN MORA DE DALT

CAN MORA DE BAIX

Dibuix de Núria Gifra.

CAN SAURÍ O CAN BRUNET

Carrer Major, 13

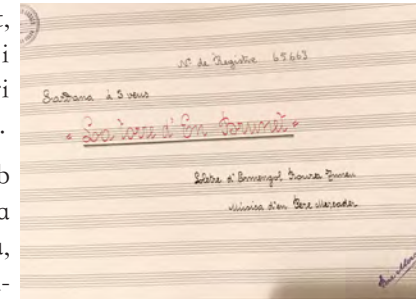
Can Saurí. Fotografia de Joan Buch.

Can Saurí, també conegut per Can Brunet, és una casa del segle XVI, amb reformes i afegitons posteriors, inclosa a l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya.

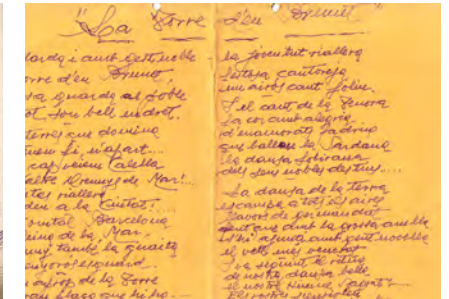
Es tracta d'una masia de planta i pis, amb coberta a doble vessant, que té adossada una torre de defensa, de planta quadrada, amb les cantoneres de pedra, també a l'emmarcament de les finestres. A la masia destaquen el portal adovellat i les dues finestres de tradició gòtica. Té un cos addicional amb galeria i un rellotge de sol a la façana posterior, on hi havia l'era i el celler. La torre era de planta baixa i tres pisos quan es va fer. Més endavant va ser retallada, i encara conserva les mènsules del matacà. El conjunt, restaurat fa anys, està envoltat per un enorme pati amb un safareig.

A principis del segle XVI, l'assentament dels turcs a Alger va suposar, per a la costa mediterrània, una contínua amenaça dels pirates i corsaris que assolaven i saquejaven les poblacions rurals de la costa. Per aquest motiu, Carles I de Castella i Aragó i V del Sacre Imperi Romanogermànic va idear un sistema defensiu basat en la construcció de torres de vigilància per tot el litoral. Es van construir, a la costa del Maresme, desenes de torres que formaven un sistema estratègic de vigilància i defensa. Totes aquestes torres es comunicaven entre elles visualment mitjançant senyals de fum o foc. El nombre d'aquestes torres era tan alt que el litoral del Maresme va ser conegut com "la costa torrejada".

Després de la Guerra de Successió (1701-1714), amb els decrets de Nova Planta, el règim absolutista de Felip V va castigar els territoris que havien fet costat a l'arxiduc Carles d'Àustria. Els propietaris de Can Saurí es van veure obligats a enderrocar un pis de la torre.

Inici de la partitura amb el nom de l'autor de la música i el de la lletra.

Text de sardana manuscrit per Pere Brunet Paituvi (germà de l'alcalde Josep Brunet), cedit per Assumpta Comas.

No era la primera vegada que decisions de la monarquia tenien repercussió directa al municipi. Anteriorment, l'any 1543, Carles I de Castella i Aragó i V del Sacre Imperi Romanogermànic havia concedit el privilegi de separar-se de la vila de Mataró a les parròquies de Sant Andreu i Sant Vicenç de Llanereres. Podien tenir ajuntament i escollir batlle propi. Però la unió de les dues parròquies va durar poc, i l'any 1577 es van separar. Posteriorment, el 1599, el rei Felip II va permetre a Sant Vicenç tenir ajuntament independent de Sant Andreu de Llanereres.

L'any 1801, en temps del rei Carles IV, es va expedir una credencial de nomenament de batlle de Sant Vicenç de Llanereres a favor de Josep Saurí de la Torre, que va exercir el càrrec fins al 1803.

La masia pertanyia a la família Saurí. Després va passar, per matrimoni, als Brunet, i més tard als Rabassa. Segons sembla, el net de Josep Saurí hauria tingut, com a descendència, una pubilla que es va casar amb un membre de la família Brunet, originari de Sant Iscle de Vallalta, conegut perquè es passejava per les propietats dalt d'un cavall. Era un home elegant, presumit, gandul i aficionat al joc; el matrimoni es va veure abocat a anar-se venent les terres al cap d'un temps. El seu net, Antoni Brunet Comas, nascut l'any 1841, va ser el primer a no portar el cognom Saurí; llavors va canviar també el nom de la casa, que es va anar

CAN SAURÍ O CAN BRUNET

Rellotge de sol de Can Saurí. Fotografia de Joan Buch.

traspasant als hereus Brunet fins al 1970. Llavors, després de la mort de Josep Brunet Paituví, la propietat de la finca va passar a mans dels germans del difunt i de la seva neboda Ramona Rabassa i Brunet, que residia a Cabrera de Mar. Mitjançant un acord notarial, Ramona els ho va acabar comprant, i així Can Brunet, que abans havia estat Can Saurí, va passar a la família Rabassa. Actualment pertany a la família Roig Rabassa.

Com el seu antecessor a principis del segle XIX, Josep Brunet Paituví va ser alcalde de Sant Vicenç, però ell durant el final de la II República i la Guerra Civil Espanyola. Va ocupar el càrrec en uns temps convulsos, des del 27 de juliol de 1936 fins al 30 de gener de 1939; amb l'ocupació feixista del poble, va haver de marxar a l'exili.

Dues obres de l'alcalde Brunet són especialment destacades: la canalització per portar les aigües al poble i la do-

nació, de manera altruista, d'una part de l'hort i del celler i mitja era de la masia de Can Saurí per tal d'agilitzar la construcció d'una carretera que enllaçava amb la carretera de Caldes d'Estrac i comunicava el poble. Aquesta carretera es va començar el 2 de desembre de 1938. Al llibre d'actes municipals, en l'anotació corresponent a la sessió d'aquell mateix dia, es pot llegir:

Tots els consellers queden admirats de l'obra de l'alcalde, que amb la seva saviesa portarà a terme, felicitant-lo i regraciant-lo que, després d'una construcció tan esplèndida com és la portada d'aigües de tres quilòmetres lluny, comenci una obra tan fonamental com la primera i, a més, donant testimoni d'ésser ell el que cedeix primerament els seus terrenys per donar exemple a aquest poble, que sempre tots els habitants regraciaran i pensaran amb els temps que el portava, tant per la seva saviesa com per la tenacitat de fer unes obres tan esplèndides en un temps que no es tenia ni material ni mà d'obra.

A la primera meitat del segle XX, la masia tenia terres i boscos extensos. Les vinyes s'enfilaven pels turons i els marges i arribaven fins al peu mateix de la masia de Can Missé; es nodrien de l'aigua d'una mina molt rica. Els Brunet també posseïen altres propietats a la zona de Can Mir.

Durant aquella època daurada de l'agricultura al Maresme, el cultiu principal va ser la vinya, però Can Brunet també disposava de grans plantacions de verdures, llegums, tubercles, uns quants cereals, arbres fruiters i, sobretot, patata, que transportaven al Born, el mercat principal de Barcelona, amb carros arriats per poltres i amb les sàrries plenes. També venien el producte en petits mercats de la comarca.

La patata de la zona, i de tot el Maresme, tenia un prestigi internacional. L'exportació de la classe Royal Kidney —

una llavor anglesa— a la Gran Bretanya, amb la denominació de *Mataro's Potatoes*, estava molt vinculada amb un dels terratinents del poble, Joaquim Mora de Caralt. A part d'aquest tubercle s'exportaven també altres productes, com ara l'enciam Trocadero, tomàquets, pebrots, albergínies, prunes o els famosos pèsols del tipus Austràlia; tot a Anglaterra, Alemanya, Suïssa, Holanda, França o Noruega, entre altres països.

Un dels compradors de patata, amic personal de l'alcalde Josep Brunet, va ser Lluís Matutano, hereu d'una família que comerciava amb aquest producte des del 1873. Matutano va ser un gran visionari i el 1965 va fundar una empresa amb el seu nom. Pocs anys abans havia viatjat als Estats Units i hi havia après els sistemes de fabricació de les patates fregides de bossa, i quan va tornar a Espanya es va dedicar a aquest negoci.

Lluís Matutano va utilitzar les seves influències davant les autoritats perquè fessin arxivar el dossier de l'alcalde Brunet i no el processessin en la *Causa General sobre la dominación roja en España*. Tenien una amistat sòlida. L'any 1951 el va fer tornar de l'exili amb un contracte amb el Ministerio de Trabajo; el va anar a recollir a França, on treballava com a hortolà a un convent. Però a Josep Brunet el pas pel camp de concentració d'Argelers i els anys d'exili li van passar factura; en tornar estava malalt i la guerra havia canviat profundament els sentiments entre els veïns. De tota manera, va treballar encara uns anys per a l'empresa del seu amic Matutano.

La notorietat de la masia coneguda primer com a Can Saurí i després com a Can Brunet en diferents moments històrics va fer que, el 1930, el famós sardanista i compositor musical Pere Mercader i Andreu, fundador de la cobla i orquestra La Selvatana, li dediqués una sardana a tres veus, titulada *La Torre d'en Brunet*. La lletra és d'Ermengol Roura Tuneu:

Gallarda i amb gest noble,
la Torre d'en Brunet,
gelosa guarda el poble
i tot son bell indret.

Les terres que domina
no tenen fi, n'apar,
a un cap veiem Calella,
i a l'altre Arenys de Mar.
Caldetes, riallera,
fa adeu a la ciutat.
La comtal Barcelona,
la reina de la mar,
de lluny també la guaita
amb enyorós esguard.

I estant prop de la torre,
la gran plaça que hi ha
desperta al bes d'estiu;
la joventut riallera,
festosa, cantoneja
i en airós cant jolieu.

I el cant de la tenora
fa cor, amb alegria
d'enamorats fadrins,
que ballen la sardana,
la dansa sobirana
dels seus nobles destins.

La dansa de la terra
escampa a tots els aires
llavors de germandat,
fent que, a la grossa anella,
s'hi ajunti gent novella
i el vell més venerat.

I va seguint el ritme
de nostra dansa bella,
el nostre himne sagrat;
els rostres s'enriellen
i, ensems, per l'espai volen
uns cants de llibertat.

David Pons Comas

CAN SAURÍ O CAN BRUNET

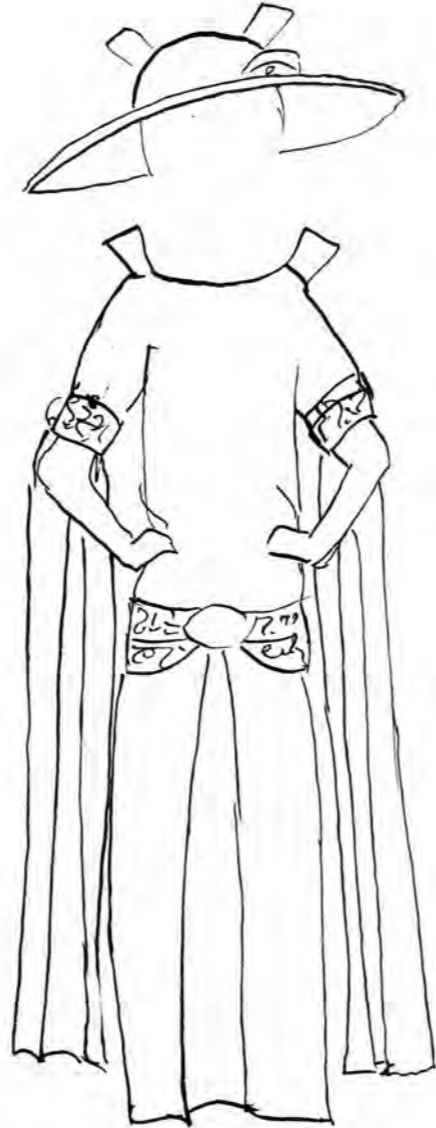
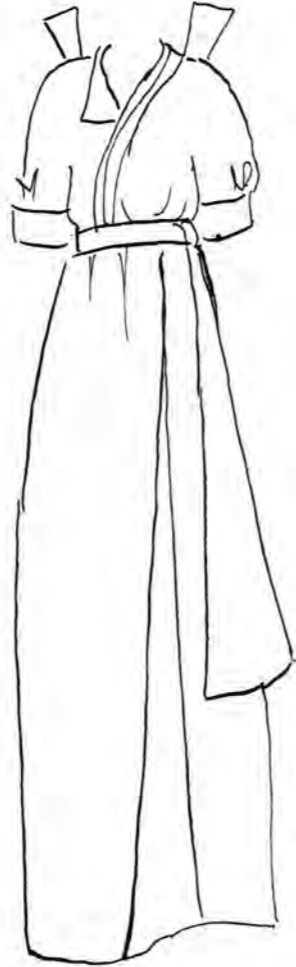

CAN MISSÉ

Raval Font Mitjana

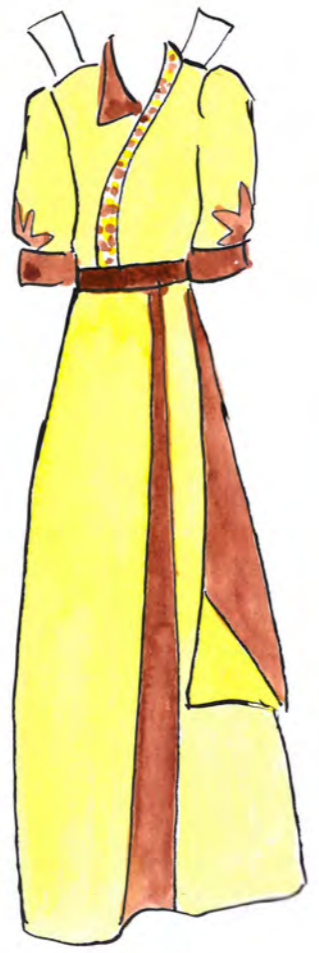

Exterior de Can Missé. Fotografia de Joan Buch.

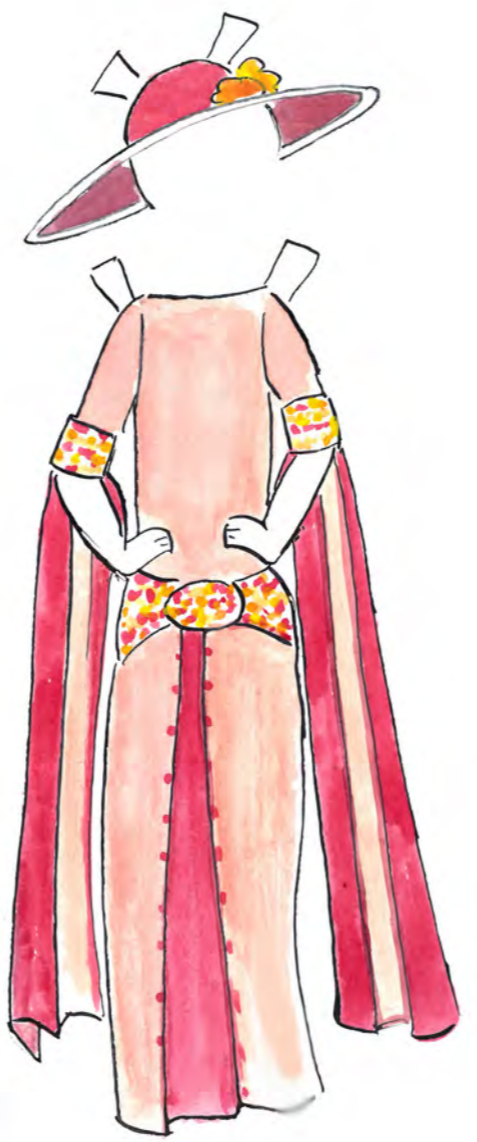

1905

1910

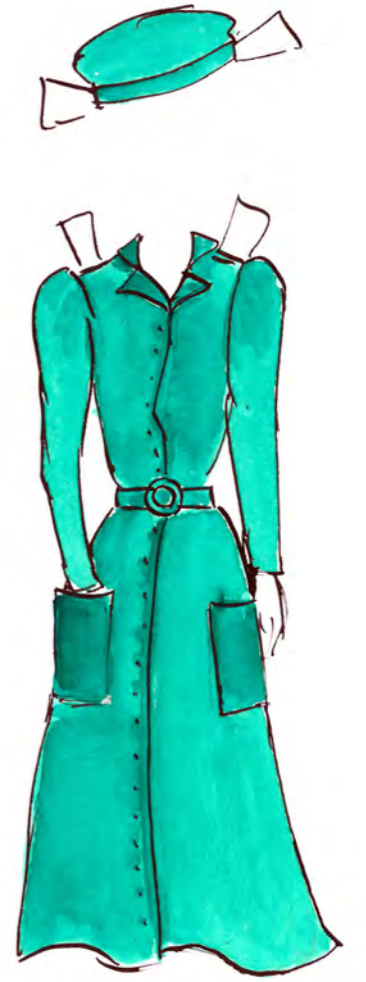
1924

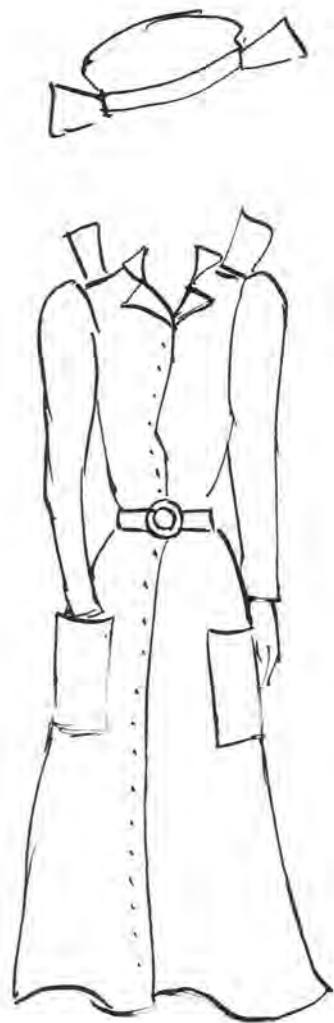
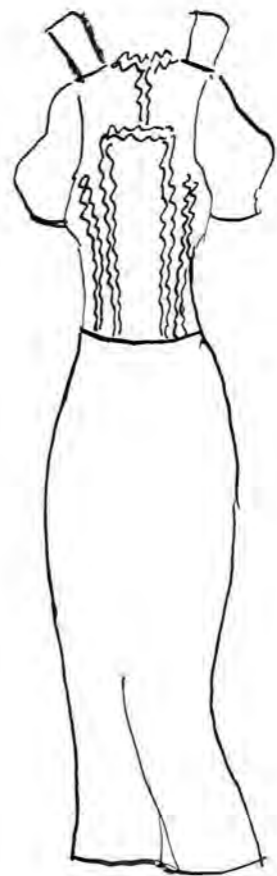
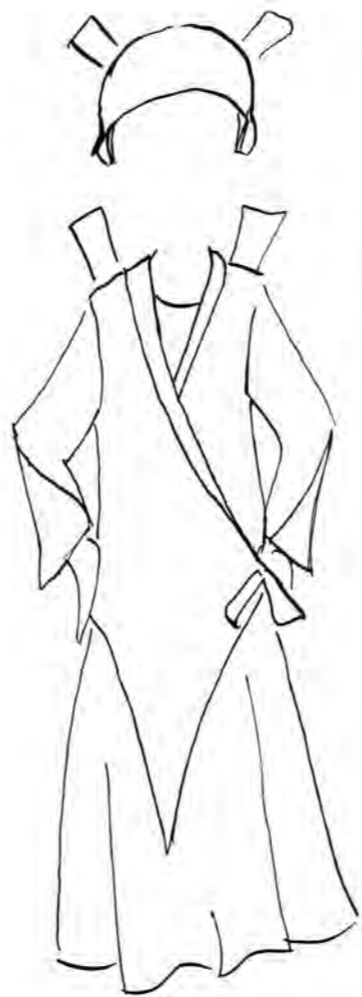
1929

1936

1940

A l'Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, Can Missé (en la grafia correcta, Can Misser) s'hi descriu en aquests termes:

Masia senyorial gran de planta baixa, dos pisos i golfes. Coberta a quatre vessants amb campanar central. Al segle XIX s'hi afegiren uns cossos laterals a la planta baixa, amb arcades neoclàssiques i elements de delimitació del jardí, glorieta, safareig, etc., que s'avenen perfectament a la construcció original. La façana és decorada amb esgrafiats. El portal rodó s'ha fet quadrat perquè se li han tallat les dovelles per culpa dels balcons de la primera planta, que ara no encaixen prou. Totes les obertures de la façana estan remarcades pels esgrafiats. La teulada és doble i a l'últim pis hi ha una filera de finestretes d'arc de mig punt fetes amb totxo massís.

Casa senyorial, situada en un paratge agradable, fou restaurada al segle XIX amb un gran encert i se li donà un caràcter de casa benestant, amb gust artístic.

Però per parlar de la història recent de la casa cal fixar-se, abans que res, en la figura destacadíssima de Carme Martí Riera.

CARME MARTÍ RIERA

La rellevància de Can Missé està vinculada a la figura de Carme Martí Riera, que avui seria una dona de referència perquè va ser, al seu temps, una empresària pionera. El seu perfil encaixaria perfectament amb els paràmetres actuals: una dona d'èxit, autònoma i autosuficient. Va néixer a Sant Quirze de Besora (Osona), el dia de Sant Joan de 1872, es va casar als divuit anys amb Isidre Missé i ben aviat, quan ja tenia casa a Sant Vicenç, va començar la seva carrera d'empresedora. Va idear un mètode de costura amb plantilles en paper, com els reta-

Carme Martí de Missé.

llables de les nines, que s'adapta a les formes de qualsevol persona.

Aquesta va ser la seva genialitat. Una idea senzilla, que ningú abans havia tingut, la va fer destacar i triomfar com a empresària. Els productes van ser dos llibres, *El Corte Parisièn* i *Sistema Martí*, que van aparèixer el

CAN MISSÉ

Exterior de Can Missé. Fotografia de Joan Buch.

1896. De *Sistema Martí* se'n van continuar fent edicions fins entrat el segle XXI, molt més enllà de la mort de l'autora el 1949.

Per comprendre el canvi que va suposar aquesta personalitat innovadora, ho hem de mirar amb perspectiva. La formació de les modistes va ser la novetat trencadora clau en aquella època. La consolidació d'una formació específica i regulada va permetre a les modistes accedir a una formació completa deslligada de la del taller. Aquesta professionalització va produir l'esclat d'unes primeres formes d'alta costura o costura de luxe a Catalunya.

Fins llavors, la majoria de les modistes entraven com a aprenentes a un taller durant uns anys i després passa-

ven a ser fadrines. És a dir, seguien el sistema gremial medieval, d'aprenent abans que mestre en un sector molt tancat. La modista que regentava el taller o obrador tenia al seu càrrec oficials, mitges oficials i aprenentes, que s'encarregaven de les tasques més senzilles o fins i tot de servir, a canvi de l'aprenentatge de l'ofici. Les noies d'entre dotze i setze anys que no es podien permetre una formació millor entraven a un taller al servei d'una modista. El seu contacte amb el món laboral consistia a rebre una preparació pràctica. Les aprenentes podien arribar a guanyar un petit jornal. Aquests tallers eren una mica anàrquics, sense cap reglament pel que fa a l'aprenentatge, el desenvolupament o la maduresa de les modistes.

Davant aquesta situació gremial, es van anar obrint acadèmies de tall i confecció que impartien ensenyaments reglats de sistemes de tall. A partir de 1880 ja n'hi ha a Barcelona. Al passatge Madoz (a tocar de la plaça Reial) hi havia l'acadèmia Colegio de Nuestra Señora del Carmen, de Carmen Ruiz i Alá. El 1884 hi havia una acadèmia de tall de Maria del Carmen Feliu, situada al quart pis del carrer Banys Nous número 13 (prop de l'actual plaça de Sant Josep Oriol, a tocar de l'església del Pi).

El 1896, a l'Anuari Riera hi surten tretze acadèmies de "corte" a Barcelona. El 1898 són trenta les acadèmies de modisteria (diferents de les de sastreria). El 1899 són quaranta-tres. El 1900 són cinquanta-una. El 1904 són seixanta-dues. El 1913 són setanta-sis. Tenien anuncis a la premsa, fent èmfasi en "tall parisenc" o en "taller exclusiu". Cadascuna tenia un mètode propi de dibuix de patrons, inventat i patentat, amb cursos de durada molt variada. Algunes acadèmies es van fer molt grans, ocupant diversos centres i més d'un pis. És en aquest magma de competència i efervescència econòmica, lluny encara de les tendes de *prêt-à-porter*, que sobresurt Carme Martí de Missé. Aquell 1896 va fundar l'Institut de Tall i Confecció Sistema Martí, a Barcelona, que dirigiria i faria prosperar. Aviat va obrir acadèmies similars a la resta d'Espanya i a l'Amèrica Llatina. Desenvolupà el conegut Sistema Martí.

A Sant Vicenç de Montalt, en una dependència de la rectoria coneguda com "el cosidor", va ensenyar el Sistema Martí. Una de les alumnes destacades va ser Soledad Brunet i Paituví, germana de l'alcalde Josep Brunet.

A Barcelona, el 1908, la seva acadèmia es va traslladar del carrer dels Banys Nous —al call, a la Barcelona antiga— al número 59 del passeig de Gràcia. El 1910, Carme Martí de Missé era descrita com una "distinguida

y eminente profesora de corte establecida en Barcelona, que ha introducido en este ramo de enseñanza notables perfeccionamientos y adelantos, y a la que rinden tributo las más importantes Academias de corte y Centros de confecciones de España y América guiándose por su valioso Método de corte Martí, uno de los más provechosos y necesarios libros a la mujer". Així ho recull el Museu de la Moda.

Carme Martí era filla d'una modista. Havia fet d'aprenenta a diferents tallers i s'havia adonat de les dificultats de les modistes, que havien de fer molts retocs perquè no disposaven d'un mètode. Inspirant-se en els vestits de les nines i els "recortables" amb què els feia, va fer un patronatge metòdic, precís i rigorós. Es comenta que el primer pas en la seva carrera tèxtil va ser desfer l'hàbit d'una monja, per veure com estava fet. Enlloc de castigar-la, li van detectar l'instint de sastre. Així, quan tot just tenia divuit anys, ja disposava d'una plantilla, uns patrons, una base exacta, professional i sòlida, que facilitava fer vestits a mida. Els va publicar i patentar, una altra prova de la seva condició visionària, perquè en aquell moment la propietat industrial estava començant. Ella mateixa escriu que amb les publicacions pretenia que "se ponga coto a las usurpaciones de imitadores poco escrupulosos en apropiarse ideas y trabajos ajenos y venderlos luego como originales". Va rebre premis a les fires internacionals de París (1914) i Londres (1924).

L'Institut Central del Sistema Martí va ser la seva seu d'ensenyament. Va formar professores que després van disseminar per tot Espanya la professió que havien après. A partir de 1913 va publicar, periòdicament, la *Cartera de patronas graduables*, una col·lecció de patrons graduables seguint els dissenys de més prestigi a París (probablement només observant la peça, no practicant l'espionatge industrial). L'Institut encara existeix.

CAN MISSÉ

Ara és al carrer Madrazo 9, prop de la plaça de Gal·la Placídia. Els llibres, actualitzats a 2005, només es venen a professores titulades i els patrons només es poden comprar a la seu de l'Institut; són cinc volums (*Sastreria, Modisteria, Lenceria, Corseteria* i *Patrones*) que acumulen centenars d'edicions i que encara es reediten en tiratges curts. El 2018 es va fer un homenatge a Carme Martí als l Premis Moda FAD.

L'any 1940, Carme Martí va fer una història de la moda, des de l'època de l'antic Egipte fins llavors, que es titula *El traje histórico femenino*. La va ajudar la seva filla única, Teresa Missé i Martí. Aquesta història, il·lustrada, es pot consultar a la Biblioteca La Muntala.

Van publicar més de trenta-dos llibres de Martí, i molts s'han tornat a reeditar. Des de com fer *Corsés* o *Lenceria para señora y prendas interior y exterior para niños de ambos sexos* fins a *Cómo aprender a cortar y confeccionar toda clase de prendas de vestir*. El seu net, Josep Maria Porta Missé, nascut el 1927, va continuar l'obra escrita de la mare a partir dels anys 80.

Carme Martí va morir a Sant Vicenç de Montalt el 1949, a Can Missé. Segons la partida de defunció de la parròquia de Sant Vicens (*sic*) de Montalt “va morir a la seva casa pairal de Mas Missé, havent rebut els Sants Sagraments. Tots”.

CAN MISSÉ

Isidre Missé i Pujadas era de Canet de Mar. Tenia vint-i-tres anys quan es va casar amb Carme Martí, que en tenia divuit. Ella era una “dona de seny i de cultura profunda, feïnera i sòlidament religiosa”. Admirava Santa Teresa de Jesús. En un registre durant la Guerra Civil, el

1936, els milicians troben una imatge de la Verge allà on treballava i va aconseguir que no la profanessin ni la molestessin més. Potser era a Can Missé. Probablement era una *madonna* d'un pintor italià.

La casa, construïda el 1527, és considerada d'estil barroc i era de Josep Misser i Misser, poeta, que el 1928 la va vendre a Isidre Missé, “descendent d'un fadrí extern de la casa [és a dir, un fill no hereu] que havia anat a Amèrica a fer fortuna”. Parent però llunyà, amb el qual va canviar la grafia del cognom. El mas està situat per sobre el casc urbà de Sant Vicenç, té terres de cultiu i boscos, amb Can Ramonet com a casa de pagès auxiliar. L'entrada, amb vestíbul, dona accés a dos salons i a un pis superior —per una escala de pedra massissa de Montjuïc—, i a un celler.

El nou amo de la casa sortia a caçar —amb un sala-cot—, i els temes domèstics els gestionava la Sra. Martí de Missé. Tenien un cotxe que, degudament adaptat, podia “transportar o traslladar persones i a la vegada mercaderies i objectes de tota mena”. Tenien una font i van vendre l'aigua de manera industrial amb la marca Aigüa (*sic*) Mas Missé.

De fet, la casa surt com a “*Antigua Casa señorial Mont Missé*” en un prospecte antic que parla d'una “*estación del neuroartrismo y de la desintoxicación*” situada a la faixa costera catalana, “*entre el mar y las sierras*”. El text glosa el Mont Alt, entre Mataró i Arenys, per una banda, i Llinars del Vallès per l'altra, i a la seva falda, “*San Andrés de Llaveneras ... Sant Vicente de Mont Alt ... Torrentbó ... y Caldas de Estrach*”. La deu la situa entre 300 i 400 metres, i el parc natural diu que és “*de más de 100 hectáreas*”. Posa accent en allò que la climatologia mèdica exigeix “*para las curas balnearias y cli-*

máticas” (millors condicions però no massa diferents de les habituals), explica com arribar-hi en tren o per carretera, i esmenta els hotels “de primera categoria” a Caldes d'Estrac i Sant Andreu de Llaveneres, i els que estan projectats “*en el pintoresco pueblo de San Vicente de Mont Alt y en el parque de Mont Missé*”. L'aigua surt a 12 graus, i és comparada amb la d'Évian, que porta “*aproximadamente 50 centigramos de residuo fijo por litro*”, mentre que la Mont Missé no arriba a 25. El Dr. Oliver Rodés fa l'anàlisi de l'aigua i afirma que, com que “*bacteriológicamente es un agua purísima*”, “*constituye una excelente agua de bebida, tanto para los sanos como para los enfermos*”. La pauta de consum pot ser, per una banda “*en ayunas, acostado o levantado, 500 gramos o más, tomados en pequeñas porciones*”. També és útil, escalfada a 38 graus, si s'usa mitjançant “*duchas o gargarismos*”, o com a “*agua de mesa*”. Les comandes es feien a Barcelona (passeig de Gràcia, 42, baixos) i a la pròpia casa, que cada dia envia ampolles “*en cajas de 12 y 25 botellas*”; també es poden trobar “*botellas sueltas*” a “*farmacias, colmados y hoteles*”.

L'interès de la Sra. Martí de Missé per les raons comercials, les marques i les denominacions d'origen va fer que fos una de les que van instigar el canvi de nom del municipi, el 1935. En aquell moment es deia Sant Vicenç de Llaveneres, i es podia confondre fàcilment amb Sant Andreu de Llaveneres; per això es va substituir l'última part del topònim per ‘de Montalt’.

Curiosament, el novembre de 1938, tant ella com el seu marit figuraven entre els convidats de la celebració per la portada d'aigües al poble, juntament amb el cònsol de Iugoslàvia i els diplomàtics de Suècia, Argentina, França i el Regne Unit que residien al poble en aquell moment crític del final de la Guerra Civil. Això fa sospitar que Carme Martí va viure la guerra al poble, a Can Missé,

SAN VICENTE DE MONT-ALT - 6 Torre Mas Missé L. BOISIN FOR.

Postal antiga de Can Missé.

potser protegida per la seva antiga alumna Soledad Brunet, germana de l'alcalde d'aleshores. Alguna font indica que la casa es va cedir al Consolat d'Argentina i que, com en altres seus diplomàtiques o consulars, els propietaris van seguir vivint dins la finca.¹ Pel que sembla, després per la casa hi va passar com a convidat un estranger amb vincles obscurs.

A Can Missé hi havia una bona pinacoteca, que comprenia un quadre de Brueghel el Vell. Potser per aquesta magnífica col·lecció, o perquè la filla es va casar amb un pintor (Josep Porta Galobart, que va retratar tant l'Evita Perón com l'Ava Gardner), els nets de la Sra. Martí, Emili i José María Porta Missé, també van ser pintors de renom.

La casa ara és propietat d'un altre estranger, però la resta de la finca, com Can Ramonet, està en mans de la família Porta Missé, amb discrepàncies jurídiques entre germans sobre la gestió del patrimoni.

Jordi Sellarés Serra

1.- Entrevista a Carmen Alejandre, vídua d'Emili Porta Missé, net de Carme Martí de Missé (20 de gener del 2023).

CAN MISSÉ

CAN MIR

Carrer de Can Patoi, 15

Façana de Can Mir. Fotografia de Joan Buch.

Fins al primer quart del segle XIX, la finca coneguda com a Can Mir o el Regadiu ocupava bona part de l'extrem sud-oest del terme municipal de Sant Vicenç de Montalt, a redós del turó del Balís. Eren quatre finques que, en total, ocupaven una mica més de cinc hectàrees, destinades llavors al conreu de secà.

A principis del segle XIX n'era propietari per herència paterna Antoni Mir Vilaseca, agricultor i resident al número 1 del carrer de Sant Antoni, a tocar de la plaça Major, al casc antic de la població. L'hereu, el seu fill Vicenç Mir Colobran, va passar de pagès el 1824 a bracer propietari el 1863 i a hisendat el 1868. És a dir, en el tram central del segle XIX, el propietari va passar de treballar i viure directament de la terra a viure del que li pagaven els pagesos, de fora de la família, que la treballaven. La relació jurídica entre el propietari i els treballadors de la major part de la finca (Regadiu) era la de masoveria, mentre que la parceria es reservava per a les vinyes. El regadiu, que va acabar donant el qualificatiu a la finca i va permetre superar el conreu

Can Mir. Fotografia Joan Buch.

de secà, va ser possible per la implantació d'una notable infraestructura hidràulica.

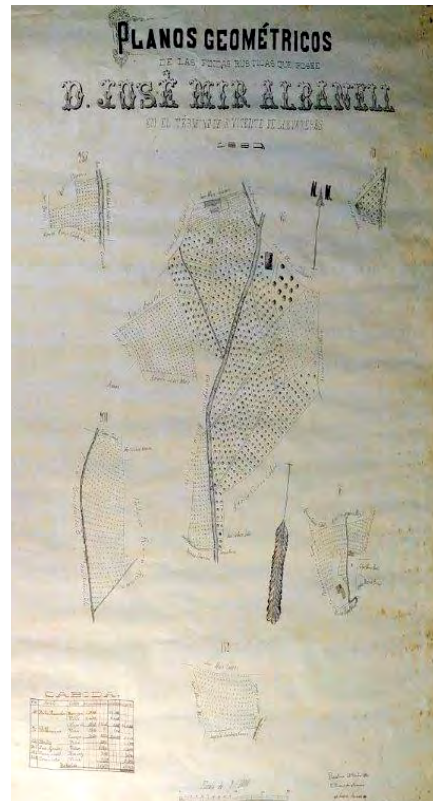
Aquesta infraestructura estava formada per elements captadors de l'aigua (a mitjans del segle XX es van comptabilitzar dues mines, o una mina amb dos brancals, i fins a cinc pous), elements de recepció i emmagatzematge (basses i dipòsits) i una notable xarxa capil·lar de distribució, de la qual no hi ha constància, malgrat que el sistema de reg emprat era el d'inundació. La mina data de 1855 i una branca ressegueix la riera de la Panissera, d'una longitud de 823 metres, dels quals 210 són de captació i la resta de conducció.

L'altra branca és la que ressegueix la riera de Gironella, amb 459 m de longitud, dels quals 35 m són de captació i la resta de conducció. Aquesta branca abocava les aigües a la primera, i 112 m més avall alimentaven l'anomenada "bassa de les oques" —a cel obert i encara existent— des de la qual es distribuïen les aigües de reg a bona part dels terrenys. Existeixen cinc pous històrics, en general a prop de les masoveries —dos d'ells a Llavaneres—, més un sisè, de 1982, en el punt de confluència de les dues branques de la mina, on es consigna una esllavissada i, almenys, una altra bassa. També es disposava d'un dipòsit a la falda del turó del Balís, en terreny boscos i a una certa altura respecte dels conreus, alimentat per un tub provinent d'una mena de dipòsit natural situat a l'entrada de l'actual urbanització Supermaresme i alimentat per la part captadora de la branca de la Panissera. Del dipòsit baix l'aigua arribava fins a la glorieta del turó, i més endavant es va

Paper de carta de Can Mir.

CAN MIR

Plànol de Can Mir. Arxiu de la família Larsson.

portar a tots els elements residencials de la finca.

Entre 1855 i 1862, l'adquisició de 5 hectàrees adjacents va fer augmentar la superfície total de la finca fins a més de 10 hectàrees. Des del 1856, el propietari havia passat a ser Josep Mir Albanell, fill primogènit de Vicenç, que va rebre tots els béns que posseïen els pares. Josep es va casar a Barcelona, la ciutat on residia, i va fer negocis relacionats amb la im-

portació de productes colonials. Així, les finques de Sant Vicenç van deixar de ser el suport principal de l'economia familiar. La finca de Can Mir va passar de tenir un ús exclusivament agrícola a ser també un lloc per a l'estiueig. Les edificacions aleshores existents (masoveries) es van adequar per a les noves necessitats, i també se n'hi va afegir alguna de nova per a la correcta gestió agrícola.

L'hereu de Josep Mir, Rossend Mir Fullà, es va plantejar estendre la finca del Regadiu fins el casc urbà de Sant Vicenç. Cap al 1905 es va construir la torre Gran,

atribuïda a Enric Sagnier i Villavecchia per a l'estiueig que s'estilava a l'època; també va fer edificar una glorieta al cim del turó del Balís, obra del mateix arquitecte. Rossend va millorar les instal·lacions de la finca ampliant-la fins a més de 23 hectàrees dins el terme de Sant Vicenç de Montalt, i encara hi va afegir dues hectàrees més del terme de Sant Andreu de Llavaneres, on es va habilitar un dels accessos principals a la finca des de la carretera N-II. La finca va acabar organitzada en quatre masoveries: la de Can Patoi (en substitució de l'antigament existent en el lloc on es va bastir la Torre Gran), la del Forn i la Masia a Sant Vicenç, i la de Ca la Gràcia a Llavaneres.

Per primera vegada en la història coneguda de la família Mir, en morir el 1922 Rossend, no va llegar la propietat al seu hereu, sinó que la va repartir a parts iguals als seus tres fills, en règim de *proindiviso*. És un canvi radical de concepció patrimonial que respon al canvi d'ús principal de la finca: d'explotació agrícola havia passat a finca d'estiueig o de segona residència. Tots els fills hi van tenir acomodació, però les circumstàncies familiars van fer que amb els anys tota la finca acabés a mans d'un sola filla, Núria Mir Servat, casada amb Josep Cornudella Capdevila.

Amb l'excepció del pare, la família Cornudella Mir va passar gairebé tota la Guerra Civil al Regadiu; amb ells hi havia també la vídua de Rossend Mir, Remei Servat. A desgrat de les col·lectivitzacions en l'etapa inicial de la guerra, van tenir molt bona relació amb els masovers. A Can Patoi s'hi va establir un hospital de campanya republicà i alguns soldats morts van ser enterrats en una fossa comuna del cementiri del poble. Cap al final de la guerra, la Torre Gran va ser refugi d'una setantena de persones. L'artilleria italiana va destruir la glorieta del turó del Balís; l'obra enrunada

de l'arquitecte Sagnier va ser substituïda, més endavant, per una altra de Lluís Bonet Garí.

Acabada la guerra, els fills de Rossend Mir es van repartir la finca; Josep Mir Servat en va quedar fora, Núria Mir Servat i Josep Cornudella van ocupar la Torre Gran, i Carme Mir Servat i el seu marit Ferran Armengol, que havien passat la guerra al sud d'Espanya, es van construir una casa a la falda del turó del Balís, coneguda amb el nom de "la Balís", que també va ser obra de l'arquitecte Bonet Garí.

A mitjans del segle XX, malgrat la importància de les instal·lacions hidràuliques i dels esforços, primer de Ferran Armengol i després de Martí Cornudella Mir, l'activitat econòmica basada en els usos agrícoles (fins i tot vitivinícoles i, en part, també ramaders) va entrar en crisi i s'hi van haver de buscar alternatives.

El 1962, la masoveria de Llavaneres Ca la Gràcia va quedar sense masovers i, seguint l'empenta de l'activitat turística ja en boga, es va decidir fer-hi un hostel, el Mas Sorrà. Es va ampliar dues vegades l'edifici existent i se n'hi va construir un de nou. El projecte es va encarregar al despatx d'arquitectes Martorell-Bohigas-Mackay, juntament amb la proposta d'un aparcament i un càmping. No consta que es construís l'aparcament i el càmping no va ser autoritzat. L'hostal no va reeixir.

A la zona de Llavaneres de la finca, l'any 1965 es construeix un segon pou a la zona d'aigües de la part de dalt de la riera del Balís, i el 1966 es fa a primera línia de mar el complex d'apartaments anomenat popularment "Els Metges". El 19 de desembre d'aquell mateix any es constitueix una comissió gestora, liderada per Josep Cornudella, per impulsar l'obtenció de la concessió d'un club nàutic. Va ser el club nàutic El Balís; a l'inici, l'any 1968, un espigó de defensa i la seu social

eren totes les instal·lacions del club. El 1972 es va aconseguir la concessió administrativa per fer un port esportiu. Les obres van durar fins al 1975, i a part del port van comportar la construcció de la nau blava (tallers) i de la nova seu social. El 1991 es va aprovar l'ampliació del port, que es va inaugurar el juliol de 1992.

Cinc dels sis fills de Josep Cornudella i Núria Mir van disposar d'un habitatge a la finca, bé ocupant edificis existents, o bé construït-ne de nous. Però la major part dels terrenys de conreu encara restava en règim de *proindiviso*, i no va ser fins després de la mort dels progenitors, ja avançada la dècada dels 80, que van passar a formar part del projecte del camp de golf de Sant Vicenç de Montalt. El Regadiu va acabar aportant, aproximadament, un terç de la superfície ocupada pel camp de golf, que va desapropiar l'estructura hidràulica de la finca i es va regar amb les aigües de l'estació depuradora propera. En la mateixa operació, el turó del Balís va passar a ser públic. Més recentment, el casal de Can Mir (la Torre Gran) ha deixat de pertànyer a la nissaga familiar.

En els darrers dos-cents anys, la finca de Can Mir ha seguit sempre l'esperit dels temps, tant en els usos del territori com en la gestió que se n'ha fet. Però el que més l'ha definit històricament són les infraestructures hidràuliques que van permetre executar, en la major part dels terrenys, una agricultura intensiva de regadiu, que fins i tot va donar nom a la finca.

Lluís Grau Molist

CAN MIR

CAN MILANS DEL BOSCH

Camí de Can Milans, Sant Vicenç de Montalt

Façana de Can Milans. Fons de la família Robert.

Important masia senyorial del segle XVI-XVII (hi ha una llinda a l'entrada del pati amb la data de 1619), reformada a l'inici del segle XVIII (una pedra de la façana duu la data de 1700). La masia és de planta baixa i dos pisos, amb una coberta a quatre aigües. El conjunt està format per diversos edificis, entre ells una capella i un recinte fortificat. La façana principal té una garita afegida el segle XIX. Totes les obertures estan emmarcades amb pedra picada de molt bona talla. Hi ha torricons de guaita i merlets en les coronacions. Fins als anys setanta del segle XX es van conservar el mobiliari, els quadres, els llibres i els documents. I fins i tot un canó.

Els Milans del Bosch eren pagesos en una zona difícil per al cultiu. Sant Vicenç de Montalt té un clima suau, amb sol i pluja, s'assenta en un territori de turons no gaire alts, però amb forts desnivells que fan molt dur el treball de conreu. Els camins en mal estat hi afegien la dificultat del transport. Hi havia camps de llegums, de cereals, d'oliveres, de vinya i també petits horts de verdura. Gairebé tot el terreny, tant si era cultivable com si era de bosc, pertanyia als amos de les grans masies que confiaven les seves possessions a pagesos a canvi d'un lloguer, en diners o lliurant una part de la collita. La relació entre pagès i propietari solia ser bona. Estava mal vist que un pagès no es casés i era desgraciat si no tenia molts fills, perquè els fills eren braços per cultivar la terra.

La nissaga dels Milans del Bosch es troba documentada a Sant Vicenç de Montalt des del segle XV. La família Milans es va anar ramificant i adoptà, com a afegit al cognom primigeni, un nou cognom en funció de la seva situació dintre dels límits d'aquesta població. Així doncs, els Milans són també 'del Bosch' perquè la seva casa pairal estava situada prop d'una zona feréstega del terme de Sant Vicenç de Montalt. A diferència del Milans de Caldes, que van viure de la terra fins a principis del segle XIX, els Milans del Bosch derivaren cap a l'ofici de la milícia.

D'aquesta saga militar destaquen dos personatges: Francesc Milans del Bosch i Arquer, defensor del Maresme durant la Guerra del Francès (1808-1814), i Jaime Milans del Bosch y Ussía, l'únic capità general de l'exèrcit espanyol que es va afegir sense reserves al cop d'estat del 23-F, l'any 1981.

Hem seleccionat de l'arbre genealògic aquells noms que ens permeten seguir la història de la família i la masia de Can Milans.

JOAN MILANS DEL BOSCH I AMATA. Pagès que va comprar el Mas Valls, que va passar a ser el Mas Milans del Bosch.

JOAN FRANCESC MILANS DEL BOSCH I MORA. Pagès de Sant Vicenç de Montalt que es va casar l'any 1674 amb Mariàngela Galceran de Dalt Botey, d'una nissaga de pagesos de Tiana.

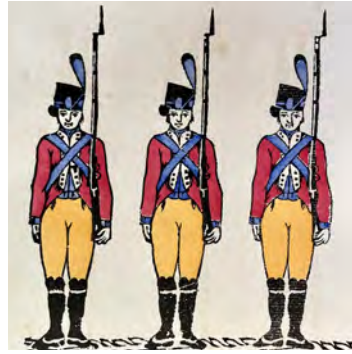
FRANCESC MILANS DEL BOSCH I GALCERAN (1681-1755). Fill del matrimoni anterior, es casà tres vegades. Del tercer matrimoni, amb Antònia Pagès i Canal, tingué l'hereva Rafaela.

RAFAELA MILANS DEL BOSCH I PAGÈS (1739-1797). Es casà amb Ramon d'Arquer i Romà, d'Arenys de Mar. Per capitulacions matrimonials, canvià l'ordre dels cognoms del seu fill. Un avantpassat, Pere Milans del Bosch i Cruanyes (mort l'any 1691), havia establert en el seu testament que el patrimoni familiar només podria ser heretat per algú que duugués el cognom Milans del Bosch. En aquest matrimoni s'inicià la tradició militar. Tingueren tres fills, Ramon Anton, Rafael i Francesc, tots tres militars. En Ramon Anton morirà sense fills, en conseqüència l'hereu serà en Rafael.

Branca de preeminència militar

FRANCESC MILANS DEL BOSCH I ARQUER (1769-1834). Fill dels anteriors. És el membre més destacat de la nissaga, per la lluita en la Guerra del Francès i per la seva defensa dels principis liberals. Es casà dues vegades. El primer matrimoni va ser amb Manuela Pujol i Pastor; van tenir un fill, Josep

CAN MILANS DEL BOSCH

Miquelets. Extret del llibre *Els soldats*, de Joan Amades.

Francesc combaten els francesos a la zona del Remei i al Portinyol d'Arenys. Al setembre, Francesc comanda uns 3.000 miquelets i sometents al Maresme. El 15 de desembre entra a Arenys de Mar i Arenys de Munt amb 1.143 miquelets. El 24 de febrer de 1809 ordena mobilitzar, a Arenys de Mar, tots el homes de 16 a 40 anys. El 19 de març de 1811, 4.000 homes de la columna francesa del general Demoulin surten d'Arenys de Mar en direcció a Collsacreu, en Francesc els barra el pas i no poden arribar a Arenys de Munt. Al setembre, el general Lacy conferencia amb Milans del Bosch i amb el comandament dels vaixells anglesos ancorats a Arenys. L'any 1812, els francesos, que tenen establert el seu quarter general a Arenys de Mar, exigeixen que es presentin manobres per construir camins, fixant les següents quotes: Arenys de Mar, 400 homes; Sant Andreu de Llavaneres, 250; Sant Vicenç, 150; Caldetes, 100. El 3 de febrer, Francesc Milans té concentrades dues columnes, una al Remei i una altra a Torrentbò. Una d'aquestes columnes baixa cap a Arenys de Munt passant pel coll del Pollastre. El 12 de febrer, Milans del Bosch evacua el seu quarter general del Montalt i, pel Corredor, es replega cap a Palautordera. Dos dies després, i per ordres franceses, s'envien 14 paletes a fortificar el Remei. Tres dies després, els francesos envien 25 jornalers per reparar el pont que hi havia a la riera de Torrentbò, al peu del Remei, més avall del molí d'en Gibert.

El 1813, Milans del Bosch, per sorpresa, acampa a les muntanyes de Sant Vicenç i ataca els francesos als afores d'Arenys de Munt. Els francesos pateixen 600 baixes. L'any 1818, Francesc Milans s'ha d'exiliar per haver col·laborat en l'intent de cop d'estat amb el general Lacy. Quan va tornar, a l'inici del trienni liberal (1820-1823), els seus nebots el van acollir a la masia; el seu germà Rafael havia mort pocs anys abans. Francesc Milans va morir a finals de 1834 al mas familiar.

JOSEP M. MILANS DEL BOSCH I PASTOR (Castella, 1801-?). Als vuit anys va ingressar a l'exèrcit en plena Guerra del Francès, com a cadet del regiment del seu pare. Va desenvolupar tota la seva carrera militar a Catalunya i va ser de tendència liberal.

JOAQUIM MILANS DEL BOSCH I MAURI (1813-?). Nascut a la branca dels Milans del Bosch liberals, va ser el primer que va passar al cantó dels absolutistes.

LLORENÇ MILANS DEL BOSCH I MAURI (1820-1880). Va participar en la Primera Guerra Carlina (1833-1840). El 1843 es va alçar amb el general Prim contra el general Espartero. Va ser diputat.

JOAQUIM MILANS DEL BOSCH I CARRIÓ (1854-1936). Fill de Joaquim Milans del Bosch i Mauri. Va exercir bona part de la seva carrera militar a Barcelona. Va ser capità general de Catalunya entre 1918 i 1920 i governador civil des de 1924 fins a 1929, durant la dictadura de Primo de Rivera. En aquesta etapa va col·laborar estretament amb el dictador en la repressió contra la cultura del nostre país. Va clausurar l'Orfeó Català i el camp del FC Barcelona, destituint-ne la junta directiva.

JAIME MILANS DEL BOSCH Y USSÍA (1915-1997). Net de Joaquim Milans del Bosch i Carrió. Militar de coneguda trajectòria anticonstitucional. Com a capità general de València va ser un dels principals instigadors del cop d'estat del 23-F (1981).

Branca de preeminència senyorial (basco-catalana)

RAFAEL MILANS DEL BOSCH I ARQUER (1759-1834). Ell i els seus descendents van viure a la masia fins a l'any 1975. Rafael va entrar a formar part del Regiment de Dragons de Villaviciosa, amb el títol de capità. L'any 1807 va formar part d'una campanya militar singular, la del marquès de la Romana cap al nord d'Europa per fer respectar el bloqueig comercial que Napoleó volia imposar a la Gran Bretanya. Es conserven sis cartes escrites per Rafael explicant el recorregut i curiositats del periple. Les tropes espanyoles que donen suport a les tropes franceses són uns 9.000. Quan s'inicia la guerra a Espanya, els militars espanyols se separen dels francesos i aconsegueixen ser embarcats, en vaixells anglesos, a Göteborg (Suècia). El dia 11 d'octubre de 1808, Rafael desembarca a Santander. El 5 de maig de 1810, mentre era a Catalunya, va ser nomenat coronel pel general Enrique O'Donnell. Es va casar amb Clara Rajoy Montero i d'aquest matrimoni van néixer dos fills: Rafael (nascut l'any 1814 a Sant Andreu de Palomar) i Mercè. Rafael (pare) va morir a Barcelona i el van enterrar a la catedral.

RAFAEL MILANS DEL BOSCH RAJOY. Va seguir la carrera militar, igual que el seu pare i els seus oncles, i va passar a ser membre de la Junta d'Armament de Mataró l'any 1844. Es va casar amb Dolores Monfort i van tenir dues filles (Encarna i Maria Lluïsa).

MARIA LLUÏSA MILANS DEL BOSCH MONFORT. Casada amb l'advocat Genaro Sorarrain y Ruiz de Ogarrio, alcalde de Tolosa i diputat de Guipúscoa. Ell no va voler canviar l'ordre dels cognoms com era tradició en els Milans del Bosch si qui heretava era la pubilla. La branca primogènita va continuar a la masia després d'emparentar-se amb els Sorarrain, que els van sanejar les finances i van recuperar la producció de raïm després de l'epidèmia de fil·loxera. Els estius la casa lluïa en tot el seu esplendor; a mig estiu s'hi celebrava l'aplec anual. L'aplec de Can Milans del Bosch era el

millor i el més important del Maresme. Aquell dia, presidit pels amos de la finca, es barrejava la gent del poble amb els estieuejants. D'aquest matrimoni van néixer dos fills.

ENRIQUE SORARRAIN MILANS DEL BOSCH. Casat amb Luisa Casagemas i Coll. Va morir el 1924, a Marsella.

RAFAEL SORARRAIN MILANS DEL BOSCH (Tolosa, 1863 - Sant Vicenç de Montalt, 1924). Va estudiar arquitectura a Barcelona, on va iniciar l'exercici de la seva carrera. El 13 d'agost de 1896, el govern el va nomenar arquitecte municipal de Mataró. Es va casar amb Maria del Carmen de Oliveros Pers.

GENARO SORARRAIN DE OLIVEROS MILANS DEL BOSCH (1894-1958).

MARÍA DE LAS MERCEDES SORARRAIN MILANS DEL BOSCH (1861-1902). Es va casar amb Miguel Ruiz de Arcaute y Arza. D'aquest matrimoni varen néixer 11 fills.

DOLORES RUIZ DE ARCAUTE SORARRAIN MILANS DEL BOSCH (1904-1979). Es va casar amb el seu cosí germà Genaro Sorarrain de Oliveros Milans del Bosch; la destaquem perquè va ser l'última de la nissaga familiar.

EL FINAL DE CAN MILANS

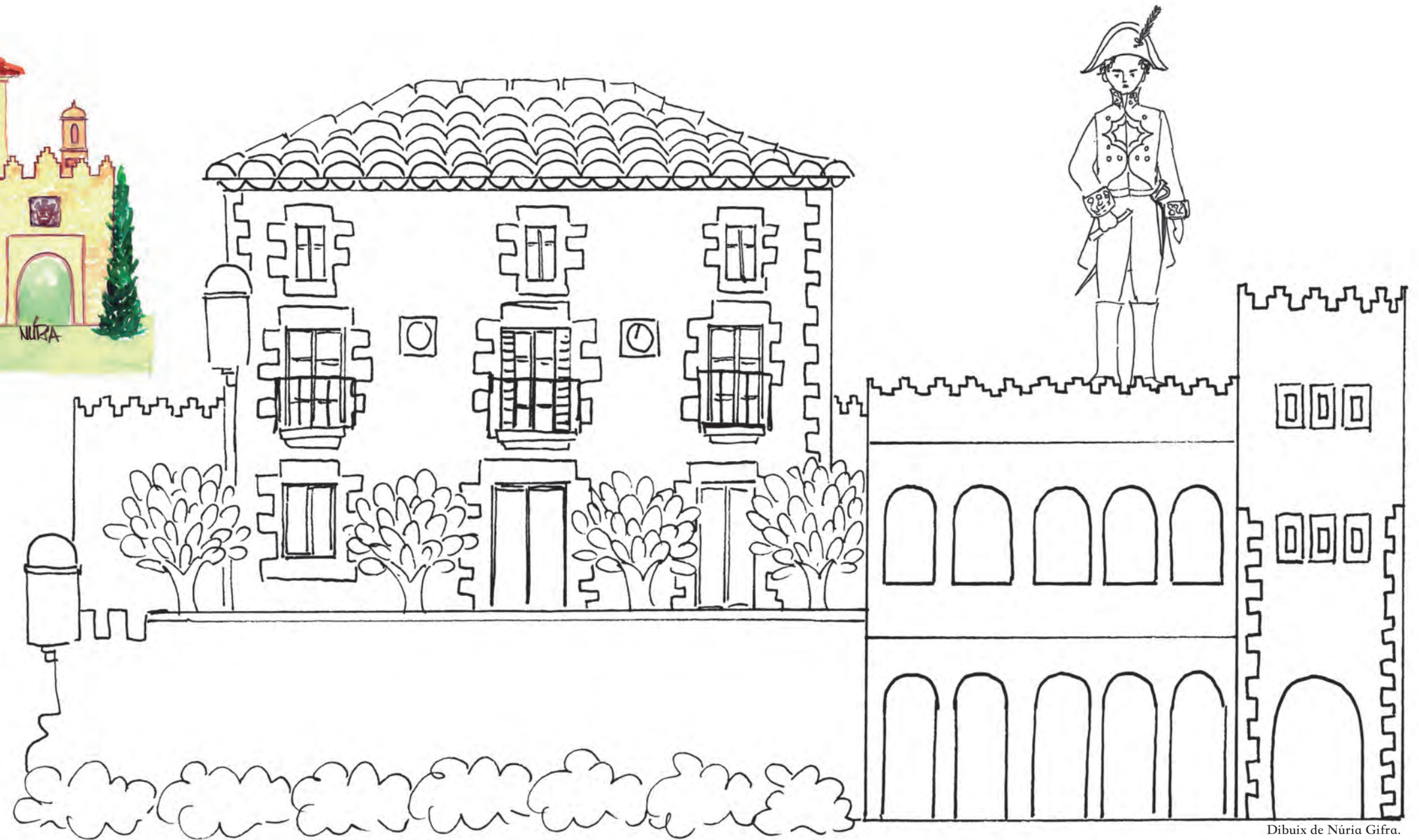
Als anys 70 del segle XX, la masia va passar a la família Barberà, que hi va fer un bar musical que es deia Arcum Sum i un casino a la part de dalt. També hi havia una clínica de rehabilitació.

L'any 1988, la família Robert va comprar la masia i la va reformar per convertir-la en el restaurant El Castell de l'Oliver, que ha estat funcionant fins fa poc temps.

A l'arxiu de l'església de Santa Maria de Mataró hi ha trenta-vuit capses amb tota la documentació de la masia i de la família Milans del Bosch.

Rosa Grau Molist, Xavier Torrentó Molas

CAN MILANS DEL BOSCH

FONTS D'INFORMACIÓ

Rosa Almuzara (2010). *Raimon Ferrer i Tolrà (1777-1821): Fonts primàries de la Guerra Napoleònica a Catalunya*. Museu Arxiu de Vilassar de Dalt.

Joan Amades, Joan Colominas i Pau Vila (1933). *Els Soldats i altres papers de rengles*. V. 1. Orbis.

Jordi Amat i Teixidó (2003). *Un Temps, dues viles (1931-1939): República, Guerra Civil i primer Franquisme a Sant Andreu de Llavaneres i a Sant Vicenç de Montalt*.

Arxiu Nacional de Catalunya. *Mecanisme d'Extracció d'Aigües Subterrànies. Finca Mir de St. Vicenç de Montalt*. ANC1-296-T-149057.

Lluís Bonet i Garí (1983). *Les Masies del Maresme: Estudi de les masies, elements defensius, ermites i molins*. Montblanc-Martín.

Antoni Buch i Esteban (1984). *Sant Vicenç de Montalt: Narració històrica*. Curial.

Can Milans del Bosc (31 de juliol de 2021). A *Viquipèdia*. https://ca.wikipedia.org/wiki/Can_Milans_del_Bosc

Gabriel Cardona (2005). *Los Milans del Bosch: Una familia de armas tomar*. Edhasa.

Carme Martí i Riera (s.d.). A *Gran Enciclopèdia Catalana*. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://www.enciclopedia.cat/gran-enciclopedia-catalana/carme-marti-i-riera>

Abelard Chimisanas i Julià (15 de maig de 2003). *Els Milans del Bosch*. Montgat, genealogia i història. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <http://www.chimisanas.cat/raco0305.htm>

Amadeu Colom i Freixa i Antoni Buch i Esteban (1982). *Biografia de Carme Martí de Missé*. Gràfiques Rodas.

Pol Cornudella Calvo (2001). *El Regadiu de Can Mir: Un capítol de la història de Sant Vicenç*.

Francesc Costa i Oller (2021). *Els Milans del Bosch del segle XVIII: Cartes de pagesos i militars, negocis i baralles*.

Víctor Ferris (s.d.). *Rafael de Sorarrain de Milans de Bosch*. Barcelona Modernista. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://sites.google.com/site/barcelonamodernista/rafael-de-sorarrain-de-milans-de-bosch>

Fundació per a la Difusió del Patrimoni Monumental Català (s.d.). *Can Milans dels Bosch (Castell de l'Oliver)*. Pobles de Catalunya. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://www.poblesdecatalunya.cat/element.php?e=2784>

Héctor López Silva (2017). *La campanya del marquès de la romana vista per Rafael Milans del Bosch*. Fulls/119 del Museu Arxiu de Santa Maria (8-15). Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://raco.cat/index.php/FullsMASMM/article/view/331462>

María Luisa Milans del Bosch y Monfort (8 d'agost de 2017). *Geni*. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://www.geni.com/people/Mar%C3%ADa-Luisa-Mil%C3%A1ns-del-Bosch-y-Monfort/6000000064624193822>

Carme Martí de Missé (1943). *Corte sistema Martí: Patronos tipo*. J. Casamajó.

Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (s.d.). Documentació patrimonial: *Els Milans del Bosc* (37 caps i una carpeta) [Índex]. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://masmm.org/bdexcel/capses/PAT%20Els%20Milans%20del%20Bosc.pdf>

Museu Virtual de la Moda de Catalunya (15 d'abril de 2019). *Del taller a l'acadèmia*. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://www.museudelamoda.cat/ca/actualitat/del-taller-lacademia>

David Pons Comas (2018). *Entre el roig i el blau: colors d'una guerra*. Caligrama.

Josep Maria Pons i Guri (1993). *Diari d'uns anys de guerra: 1808-1814*. L'Aixernador.

Què en sabem de l'arquitecte Rafael de Sorarrain i de Milans del Bosch? (10 d'abril de 2013). *Tot son punts de vista*. Recuperat el 7 de febrer de 2023 de <https://totsonpuntsdevista.blogspot.com/2013/04/que-en-sabem-de-larquitecte-rafael-de.html>

Raimon Soler (2014). *Eleccions municipals de 1934: Apèndix 2. Participació i resultats*. 24 i 25. Recuperat 7 de febrer de 2023 de https://issuu.com/municipals1934/docs/2-1_resultats_en_percentatge_v2

Pere Trilla (2016). *CN El Balís: 1966-2016*. Club Nàutic El Balís.

AGRAÏMENTS

Volem agrair la col·laboració de Lola Clemares de Sorraïrain, Evarist March Montoliu, Paula Calvo, Jordi Cornudella, Roma Murcia, la família Mora —Imma Mora Boguñà, Josep Mora Boguñà i Imma Boguñà Riera— i Carme Alejandre —de Can Missé, responsable de la seu actual del Sistema Martí—. I també la de Carla Robert, Pep Robert, María Boada Descalzo,

Amalia Descalzo Lorenzo i María Prego de Lis, bibliotecària del Museo del Traje (CIPE) de Madrid. I, finalment, a Frederick Larsson, Luciano Amil, Eduard Cot, Francesc Abril, Pep Riera, Lluís Albertí i Eugènia Mercader Bosch (neta de Pere Mercader). Si ens deixem algú, que segur que sí, les nostres disculpes.

